

Aláírni? Mit? Miért? Annyira mindennapi dolog, hogy a mai életben már kérdésnek sem megfelelő. Akkor írunk alá, amikor valami művelet történik részünkre, például pénzt hoz a postás, vagy ajánlott levelet. A bankban, ahol saját pénzünket kivesszük, vagy vásárláskor, amelyhez bankkártyánkat használjuk.

A diktatúra idején az aláírásnak, mint sok minden másnak is, más jelentése és jelentősége van. Aláírja a saját halálos ítéletét – mondják néha a közbeszédben is. Ez olyan szituációt

jelenthet, amelyben valaki súlyos és értelmetlennek látszó veszélynek teszi ki magát. És ha nem írja alá? Akkor még nagyobb veszélybe kerülhet.

Ilyen és hasonló helyzetek voltak a hazai diktatúra alatt is.

Pszichológus vagyok, anya, nagymama, és felesége voltam egy 15 évre ítélt állatorvosnak, üldözésekben 52 éven át hűségesen kitaró társa. Ezeknek az életminőségeknek mindegyikében bőséges tapasztalatokat szerezhettem a diktatúra természetéről és hozzám való viszonyulásáról. Voltak a

túlsó oldalról negédes megszólítások, durva szidások, függönyök mögül kilépő hirtelen megfélemlítések. Az egyik fő cél mindenhol és mindenkor a függővé tétel, a beleegyezésem, az aláírásom megszerzése volt. A „beszervezés” kísérletei változatosak voltak, különösen már a 80-as évek kifinomult módszereinek idején, és a visszautasításhoz is találmányosság kellett. Volt olyan, hogy „vérré” ment a játék, volt olyan, hogy a hatalom csak „játszadozott”, kellett magát, várva, hogy egyszer majd sikerül.

I. rész

Egyházi iskolák

államosítása

1948-ban szakmai „anyaiskolám”, az Állami Gyermeklélektani Intézet áldásával – ahol az egyetem elvégzése után díjtalan gyakornokként dolgoztam – megkezdtem pszichológusi tevékenységemet Budapesten, a Reáltanoda utcában, a Munkatudományi és Racionalizálási Intézetben. Hamarosan a pszichológiai alkalmasságvizsgáló csoport vezetője lettem.

Munkámat mindenben támogatták. Rövidesen híre jött, hogy a bölcsészkar lezárja a doktori szigorlatra való jelentkezések lehetőségét, beadtam tehát jelentkezésemet, és elkezdtem „gőzerővel” tanulni. De nehézségeket támasztottak, csak azt engedték szigorlatra, akinek a disszertációját kitünőre fogadták el. Szakmai újdonságot találtam ki tehát, a mérnökök és más műszakiak alkalmasságvizsgálóiba beiktattam a csoportvizsgálókat is. A csoportos beszélgetések alapján született megfigyeléseket aztán számszerűsítettem, így egy új teszt született, a „Vitapróba”. Kitünő is lett a disszertációm, de hogyan!

Akkoriban még nem volt magneton, amely rögzíthette volna a beszélgetéseket. Főnököm ezért – költséget nem kímélve – parlamenti gyorsíró szerződötetett a csoportbeszélgetések rögzítésére, és így a teljes szöveg részemre feldolgozásra készen állt.

„Summa cum laude” sikerült doktorátusom után két héttel, 1948 utolsó napjaiban – előkelő pártlátogatót kapott az Intézet. A küldött szélesen

esetelte beszédében, hogy milyen sok gonoszságot követtek el az egyházi iskolák tanárai, és mennyire fontos, hogy minden iskola állami legyen. Az államosítást tehát követelnünk kell. Itt vannak az aláíróívek, tessék aláírni, és egymásnak továbbadni. Az Intézetben voltunk vagy 80-an. A nagyteremben nagy csend honolt, ahogy mondják, még a légy zümmögését is meghallottuk volna. Van valakinek valami hozzászólása? – kérdezte az előadó. Egymásra néztünk Verával, fiatal munkatársnőmmel, aki matematikus volt, a számszerű tesztkiértékelések gazdája, s én voltam a „főnöke”.

Ekkor felálltam. „Ha az egyház és az állam megegyezik, akkor aláírom” – hangozott a válaszom, amelyben látványlag respektáltam a diktatúra fölényét.

Ideges hang kiáltott rám: „Szóval, nem írja alá?” „Nem”, mondtam fehérre vált arccal. „Úgy, tehát van itt olyan, aki nem írja alá?” Erre felállt Vera is. Aláírásunk nélkül ment vissza a kérdőív a pártközpontba. De nemsokára az Intézet nélkülünk működött tovább. Ugyanis felkértek, hogy mondjak le az állásomról. Mert ha ezt nem tenném, akkor kénytelenek lennének elbocsájtani. Aki ismeri az akkori idők munkaügyi rendelkezéseit, az tudja, hogy az elbocsájtás a legnagyobb rém volt, ami munkást érhetett. Így 1949. január 3-án „önként” lemondtam állásomról. Vera munkaviszonya automatikusan megszűnt. Nem vigasztalt minket, hogy félév sem telt bele, s a jól működő és

igen modern Intézetet a párt felszámolta.

A többi pszichológiai intézet is hasonló sorsra jutott. Így nem volt egyszerű elhelyezkedni. Albérleti szobában laktunk férjemmel egy budai házban. Itt az egyik szomszédasszony megszánt, segíteni próbált. Menjek el a kerületi nőszövetségbe (MNDSZ volt a neve), tanácsolta, ott a vezető egy ruházati vállalat igazgatójának a felesége. Hozzá bizalommal fordulhatok. Azzal biztatott, hogy ott majd alkalmaznak textilközponi előadónak. „De hát én ezt nem tanultam, fogalmam sincs, mit kell ott csinálni” – mentegetőztem. „Nem baj, majd beletanulsz” – mondták. Bele is tanultam, és igyekeztem is, mert közben a kis Miklóska, az első, elkezdett moroggni a szívem alatt.

Békekölcsön

Férjem még egyetemi hallgató volt – de ez külön történet. Szegények voltunk, mint a templom egeré. Minden fillérnek utánaszámoltunk. Egyszer csak beütött a „krach”. Békekölcsönt kell jegyezni, a fizetés legalább 10 százalékát. Osztottunk, kivontunk, összeadtunk, de szorozni semmiképpen sem tudtunk. Megérlelődött bennem az elhatározás:

„Nem írom alá a jegyzési ívet.” Nem lehetett. Alá kellett írnom. És ezután a kegyetlen döntés után három nappal, viharos görcsök között, túl korán, hat és félhónapos magzatocskaként megszülettem Miklóskát.

A tiltakozás és a reménytelenség elvette első kisfiam életét. A sors később bőven kárpótolta ezért: negyedik kisfiam ismét Miklós lett, egészségesen nőtt fel, és neki is van már egy Miklós fia. Ez még azonban messze volt attól, amikor férjem és sokak megfogalmazása szerint „elvették a jobbágytól a szabad költözködés jogát is”. Így volt ez akkor, amikor – miután férjem befejezte az egyetemét – vidékre akartunk menni, nemcsak a praxisban remélt nagyobb jövedelemért, hanem a valódi gyakorlati állatorvosi munkáért is. Nem, és nem engedték – eleinte –, később pedig hirtelen elhatározással a személyzetis életrajzokat íratott vele, utánajártak szülőfalujában, és elküldték az egyetemről – menjen, ahova akar.

Házkutatás

Ekkor már megvolt a második kisfiunk is. Férjem nagy ambícióval kezdte meg munkáját a szőkepusztai állami gazdaságban. Természetesen szolgálati lakást is ígértek. De a várva várt költöztető autó csak nem akart megérkezni. Viszont, miközben férjem már Szőkepusztán volt, egy hajnali órán hosszú csengetés riasztott fel minket, a két picit, anyósomat és engem.

– Házkutatás! Parancsunk van, hogy házkutatást tartsunk az Ön lakásán – hangzott zordonan.

Valahogy észnél voltam, és feltettem az egyetlen kérdést, amit még tehettem:

– Tisztázzuk, kinek a lakásán, Fehér Miklós vagy Miklósné lakásán?

Közölték, hogy a férjemről van szó.

A házkutatás soványka eredményt hozott számunkra. Penicillint találtak.

– Honnan ez a nyugati gyógyszer?

– A patikából, itt az orvosi recept, a nagyobbik füle fáj.

Elvitték tőlem Kosáry Domokos igen jó kis magyar történelemkönyvét, lánykori lelki naplómát és egy lelki könyvet. És aláírtak. Hiába kértem vissza ezeket a könyveket. *Alá kellett írnom, hogy elismerem, minden rendben történt, a házkutatás rendben lezajlott.*

Elválni?

Hat hét múlva, 1953. március 15-én a Szabad Nép címlapján nagy betűkkel ez állt: „15 évi börtönre ítélték egy kártevő állatorvost” – a száj- és körömfájás állapotbetegség szándékos terjesztéséért.

Jóformán minden fillér nélkül maradtunk ott a gyerekekkel. Az első döbbenet után, még jóval a „tárgyalás” előtt, bementem a Tanácshoz a XIV. kerületbe, mert ott laktunk. A

szociális osztályon szóba álltak velem.

– Szóval nem tudja, hogy hol van a férje, és mi történt vele? Nézze, ne is keresse.

A hölgy a szomszéd szobába ment, valahová telefonált.

– Legjobb, ha elhelyezkedik valahol!

– Hát igen, én is azt szeretném – mondtam nagyot sóhajtván.

– Mi a végzettsége?

Mondtam doktorátusomat, azt, hogy a főtárgy a pszichológia volt, melléktárgyak filozófia és művészet-történet.

– Jöjjön vissza három nap múlva!

Ez biztatóan hangzott. Három nap múlva megcsillanó reménnyel kerestem meg ismét a hölgyet.

– Nézze, tudunk magának egy előadói állást biztosítani a Szépművészeti Múzeumban, mivel az is a mi kerületünkben van – így mondta –, de ehhez az kell, hogy beadja a válópert férje ellen, aki szabotőr és háborús bűnös is. (Honnan veszi ezt? Hiszen még nem volt meg a tárgyalása.) Ne izguljon, mi meg is fogalmazzuk. *Magának csak alá kell írnia.*

– Nézze, gondolja meg – mondta, amikor látta vonakodásomat –, a két gyereknek enni kell adni.

Borzasztó belső vihar tombolt bennem. Hogy én elváljak ártatlan férjemtől? Hiszen a múltját úgy ismerem, mint a sajátomat. Nem tudtam elképzelni, hogy mivel vádolják, hiszen tele volt ambiciózus várakozással, amikor vidékre ment.

– Nem adom be a válópert – közöltem.

Egy hét gondolkodási időt adott. Nem mentem vissza hozzá. Közben vidéki rokonaimmal próbáltam kapcsolatba lépni, és barátaimmal – óriási elővigyázat mellett – találkozni. Legtöbbet akkori lelkiatyámtól kaptam, ideírom a nevét is: Palánkay Gausz Tibor. A házkutatáskor az ő egyik könyvét vitték el tőlem „bűnjelként”, a Két gyűrű, egy boldogság címűt, Kosáry Domokos könyve mellett. Kérdésemre, hogy mit kell tennem, a jó atya azzal válaszolt: „Magyar asszony nem engedheti meg magának, hogy a kommunisták börtönében levő férjétől elváljon!” „És mi lesz a gyerekeimmel?” – kérdeztem aggódva. „Majd segítjük” – volt a rövid válasz.

Azt, hogy ha aláírom a válóperes beadványt, akkor nagy valószínűséggel

férjem halálos ítéletét írtam volna alá, csak később tudtam meg. Rögtönítélő tanács ítélkezett felette, a Roósz-tanács, amely kizárólag halált osztott. Hogy férjem „csak” 15 évet kapott, annak az volt az oka, hogy a kitűzött tárgyalás előtt néhány nappal a bálvány – Sztálin – eltávozott az élők sorából. Ekkor zavarodottság lett úrrá az ÁVH-ban, és mivel férjemnek volt családja, jobbnak látták, ha életben hagyják – hiszen van, aki keresheti. Közben hivatali főnökét, Nagy Emil állatorvost letartóztatták, és bent tartották, kínozták, csak azért, hogy terhelő vallomást tegyen őrá. Nagy Emil valóságos hős volt, végig ellenállt. Fél év múlva engedték ki, kiszabadulása után személyes ismerős útján keresett meg engem, és utcai sétálás közben, amelyet nagy félelmek között szerveztünk meg, még mindig csak „virágnyelven” mertecsetelni a vele történeteket. „Higgye el, mondta, az Államvédelmi Hatóság végtelenül igazságos; Miklós nem üszta volna meg, ha nincs családja. Így megkegyelmezték neki.” Ezeket a szavakat mondta, aztán szomorúan elbúcsúzott.

Kilakoltatás

Nekünk, a családnak viszont nem kegyelmezték. Nagy Imre már elmondta emlékezetes országgyűlési beszédjét, amikor hetekig tartó huzavona következett, majd fenyegetőzés, és egy júliusi napon rendőrök jelentek meg kis komfortos lakásunkban – amely ekkor már az egyetlen olyan hely volt számunkra, amely valamilyen biztonságot éreztetett velünk –, és a XIV. kerületi tanács végzését hozták a kilakoltatásról. Másnap a Földművelésügyi Minisztérium tíz

altisztje jött, szintén rendőrökkel, és egy Hungária körúti, közvetlenül az utcára nyíló, nagy vasajtós, 130 cm-rel – kb. nyolc lépcsővel – a föld színe alatt levő nedves, dohos, és mint később észrevettem, patkányokkal teli pincébe pakoltak át minket. A gyerekeket nem vittem oda, fél évig egyedül éltem ott, és harcoltam férjem és családom igazságáért.

Egy idő múlva megszántak bennünket, a tisztiorvos segítségével a föld felszínén levő szükséglakást kaptunk, kicsi szobát, égre nyíló kis konyhával. Itt összegyűjtöttem a családomat, és innen aztán – mivel a jó szomszédok és Palánkay atya „lánya-inak” segítségével mindig volt kire hagyni a gyerekeket – minden egyes börtönlátogatási napon megjelenhettem Tatabányán. Közben ugyanis, a helyzet enyhülésével, kértem, hogy helyezték Miklóst olyan helyre, ahol dolgozhat és látogathatom. Itt sorstár-

sai sorra kapták a valóperes beadványokat, de neki megmaradt a remény. Az igaz, hogy két pici fiunkba egy életre belevésődtek a szenvedés nyomai, amit mérhetetlen nagy igyekezettel próbáltam meg orvosolni. Ismerősök és ismeretlenek segítettek.

És ekkor jött el az a pillanat, amikor végre nem gyötrő, hanem biztató felhívást kaptam egy aláírásra.

Karácsonyi postás

1954 karácsonyának délutánja volt. Már állt a kis karácsonyfa, egy-két ruhadarab a rokonoktól, de semmi játék. Csengettek. Mosolygós arcú fiatalember egy kis cédulát és egy elég nagy csomagot nyújtott át.

– *Kérem, írja itt alá.* Én csak a postás vagyok, ez karácsonyi ajándék.

– *Kitől?* – kérdeztem volna, de ahogy aláírásomat megkapta, eltűnt. Kibontva a csomagot, sírtam, sírtam. Szerencsére

a gyerekek a szomszéd Tóth néninél játszottak. Két csodálatosan szép játék volt benne, egy nagy fávillamos és egy barátságos nagy mackó. Mellette meg egy boríték 800 forinttal – ami akkor komoly pénz volt –, és a pénz mellett egy kis gépelt cédula:

„**Dormiunt aliquando leges, sed nunquam moriuntur.**” Lefordítva a latin mondatot: Némelykor alszanak a törvények, de sohasem halnak meg.

Sokáig kellett még várnunk a törvények felébredésére. A rendszerváltás után tudtam csak meg, hogy a csomag és a csomagba becsomagolt szeretet az állatorvosok gyűjtése volt, és nálam egy fiatal állatorvos járt, akiből később professzor lett.

De ekkor még, és 56 után hosszú ideig, a teljes sötétség uralkodott. Ahogy férjem rabtársa és barátja, Tollas Tibor megírta egyik versében: „bebádogoztak minden ablakot” a diktatúra fennmaradása érdekében.

II. rész

Börtönlátogatások

Már 1953-ban – amikor megtudtam a feljebbviteli tárgyalás eredményét – írtam „Rákosi elvtársnak”, és egyrészt látogatási lehetőséget kértem, másrészt azt, hogy tegyék ki férjemet munkára.

A látogatás kétszeri hajnali ávós vizit után történhetett csak meg. Egy hajnalon hosszú, ijesztő csengetés: „Ki az?” Bemondták: „Államvédelem”, aztán elém adták a papírt, amit *alá kellett írnom*. Elmentem a Gyűjtőbe, vittem magammal a két kicsit is. Már a betonkerítés tetejéről figyeltek, valószínűleg fényképeztek. Amikor becsengettem a nagykapun, a válasz „Várjon!” volt. Nem mehettünk be, kint tárgyaltak velem. Közölték, hogy most nem lehetséges a látogatás. Két hét múlva aztán ismét csengetés, *ismét aláírás*, ismét megkísérlem a börtönlátogatást – ez 1953. június 6-án volt –, és ez alkalommal beszélhettünk is férjemmel egy negyedóra hosszát. Ekkor már nem vittem magammal a gyerekeket; lehet, hogy előzőleg az ő ottlétük miatt nem engedtek be.

A további látogatások már a tatabányai rabtáborban történhettek, ahova Miklóst kitették munkára. A három éven át minden lehető látogatáson ott voltam. A gyerekekkel viszont akaratlanul is, itt is borsot törtünk az orruk alá. A nagyobbik majdnem hároméves volt, a kisebb közel a kétéves korhoz. A kicsi volt a merészebb.

A hosszú asztalnál szemben ültünk egymással, a rabok és a látogatók. Az asztal végénél ültünk, a gyerekek ott téblaboltak „a lábunk alatt”, az ő ott állt mellettünk, szigorúan, felfegyverkezve. Hirtelen, váratlanul a kicsi odaáll az ő elé, és tőle telhető nagy hangon kijelenti:

– Ha megnövök, és nagy leszek, akkor pilóta leszek, idejövök, és lelököm a katona bácsikat.

Így mondta: „lelököm”. Hogy mit értett ezen, nehéz biztosra kitalálni. Az viszont tény, hogy a legközelebbi látogatás előtt körlevél érkezett a börtönparancsnokságtól a hozzátartozók részére arról, hogy tilos a látogatóknak gyerekeket magukkal vinni.

Kihallgatás

Hajnali csengetés, ismét. *Tessék aláírni!* Mit? 1955. október 18-án jött a behívó másnapra, tanúkihallgatásra. Az ÁVÓ-ra. A két kis óvodásgyerek mellől. Vajon ott maradok-e? Erről részletesen írtam egy cikkemben, amelynek a címe: A 10-51629/55 sz. vizsgálati dosszié (ld. „Érted vagyok”, 2005. február). Sikerült ugyanis kivenni a Történeti Hivatalból a kihallgatás jegyzőkönyvét. Bár végigéltem, bennem másképpen élt az emlék.

Szerintük azt mondtam, hogy a „Családok Szeretetszövetsége” közösség – amelyet a Páter Palánkayhoz közel álló asszonyok és lányok alakítottak – és A szeretet aszkétikája és misztikája c. könyv is „ellenséges tevékenységet fejtett ki, és ellenforra-

dalmi propagandaanyagokat terjesztett”. Ezeket nem mondtam, hanem egyszerűen odaírták, és szerencsére elengedtek. *A jegyzőkönyvet ugyanis nem írták alá, csak sk-val látták el géppel odaírt nevemet.*

Az én 56-om

Megjött 1956. Az én 56-omat is elhozta. Sok és sokféle élménnyel, kalanddal, amelyeknek minden aprósága jelentőséggel bírt. Tavasszal hazajött az én drága férjem, de aki megjött, nem ő volt már. Elmúlt róla a daloló vidámság, amivel előzőleg minden nehézséget áthidalunk, már alig tudott rám vagy a kisgyerekekre figyelni, és sokszor érthetetlen szavak és cselekedetek szakadtak ki belőle. Más lett, félni kezdtünk tőle. Nagy szeretettel fogadtuk, hamar megmozdult bennem harmadik kisfiam is. Hogy megpihenjek kicsit, Debrecenből, ahol ekkor éltünk, Budapestre jöttem, a barátnőmhöz, miközben a nagyszülői házba, Miskolcra vittem a két gyereket, számárköhögés utáni levegőváltásra. Így Budapesten értek a csodálatos események. Láttam a kenyeres autókat, amint a nagy és szép házikenyereket hozták vidékről a harcoló pestieknek, szeretettel és lelkesedéssel, szaladtam vissza a Margit-hídról, amikor Pesten lőttek, láttam a menetet, amely Mindszentyt hozta rabságából, találkoztam Bárány Ilona családjánál Palánkay atyával, aki a többi rabbal együtt tört ki a váci fegyházból, és akkor érkezett Budapestre.

Hogy mi volt a kiváltó oka férjem változásának, miért volt az egész üldözés, azt csak a rendszerváltozás után, azután is még egynéhány év múlva kezdtem megérteni. Bár ő sokszor mondogatta, hogy valaki bántja, valaki üldözi – azt hittem, rémeket lát. A mi családunk – az 56-os eseményekhez kapcsolódó purgatóriumban – évtizedeken át állandó feszültségben élt, amíg csak ő 1995-ben, biztatásomra, el nem kezdte megírni életrajzi dokumentumkönyvét. Eddig tartott számomra a forradalom és az üldözés ideje. Amikor ő végre megnyitotta a szívét az írásra és a közlésre, akkor ért véget számunkra ez a reményekkel ugyan teli, de hamar igen keservessé vált, és sokáig így megélt korszak.

Névváltoztatás

kommunista módra

Az 56 utáni nehéz években úgy igyekeztem könnyíteni a magam és négy kisgyermekem sorsán, hogy „hazamentem” Miskolcra. A nagyanyai családi ház volt számomra is a biztonság bázisa. Enyhült a diktatúra, pszichológusállásokat is szerveztek, megynéket egyet. 1959 végén aláírtam munkaszerződésemet Miskolc város és Borsod-Abaúj-Zemplén megye elsőként kinevezett pszichológusaként.

Ez az aláírás azonban újabb lelki megrázkódtatást hozott részemre. A személyzetis intézte felvételemet. Mondtam, hogy lánykori nevemet akarom használni az orvosdoktorok között. Rendben van, közölte. Hivatalos nevem keresztlevélben, születési, házassági anyakönyvi kivonatban, egyetemi indexben egyaránt: Györgyike (a doktori okiratban latinul, Georgia). Így is kezdtem el leírni. Az elvtársnő azonban rám szólt:

– *Kérem, itt nem becézünk senkit. Tessék csak a „Györgyi” nevet aláírni!*

Mit tehettem volna? Ráhagytam. Így fosztott meg a kommunizmus szép nevem egy részétől, amelyet korán meghalt édesanyám – a családi hagyomány szerint – olyan nagy szeretettel választott ki nekem. Örültem, hogy állást kaptam, és hogy az orvosok befogadtak maguk közé. Itt dolgoztam egyfolytában 22 éven át.

Eleinte igen boldog voltam. Volt két megyei és egy rendelőintézeti főorvos, akik értették és értékelték, milyen nagy dolog a politikai elnyomás és sok társadalmi változás közepette, hogy a megyében a pszichológiai rendelés folyik. Elsősorban a gyerekek bajaival foglalkoztam, de mindig úgy, hogy a gyermekek terápiájába bevontam az egész családot is. Így tudtam hatékonyan gyógyítani. Ekkoriban voltak a Kádár-féle téesszervezések, az egyébként is „kuláknak” nyilvánított idősebb nemzedék félelmei fiaik és az unokák nemzedékének pszichoszomatikus bajaiban csapódtak le. Az emberek megérezték bennem és munkatársaimban a segítőkészséget, divatba jött a megyéből Miskolcra, pszichológushoz jönni. Hatásos is volt, mert felvettem a harcot az addigi fő nevelési módszer, a verés ellen, és már ez is sokat segített a gyerekek lelkiállapotán. Szülőcsoportok alakultak, a családi félelmek okozta agressziók feloldódtak az egymásnak nyújtott érzelmi támaszban, miközben a gyerekek a szomszéd szobában játszottak. Így a gyerekek és a szülők párhuzamos terápiája különösen sokat segített az egész család életében is. Az élet szépen alakult, lassan elterjedt ennek a híre, és előadást tarthattam a Tudományos Akadémián a gyermekek és szülők csoportjainak párhuzamos pszichoterápiájáról. Munkásságomért – már egy új igazgató idején – Semmelweis-napon igazgatói dicséretet és jutalmat kaptam.

Félreállítva

Rövidesen hívatott ez az új igazgató. Igen hamar meg akart ismerkedni velem. Csak később derült ki, hogy nem jó szándékkal. Egy egész

délutánon át – miközben szép zöld növényeit mutogatta nekem – munkatársaimról, kollegáimról kérdeztet. A szakmai munka nem érdekelte, csak az „emberi tényező”. Először azt hittem, férfi módon közelít, de nem. Más volt a célja. Erre abból jöttem rá, hogy – mivel úgy látszik, nem jól szerepeltem nála –, két hét múlva áthelyeztek az egyes gyermekosztályra, ahol nem tudtak vizsgálóhelyiséget adni, sőt még egy önálló íróasztalt sem. Bár minden formában tiltakoztam, a fizetést meg is kaptam, de pszichoterápiás munkát végezni, családokkal foglalkozni nem volt szabad.

Belebetegedtem. Rokkantnyugdíjba akartam vonulni. Aztán egy emberséges belgyógyász főorvos tanácsára mégis úgy döntöttem, hogy újra megpróbálom. A kettes osztályra kértem magam. Az osztályvezető főorvos örült nekem. Azonban hiába ígérte előzőleg, mégsem kaptam itt sem munkahelyet. Láttam, hogy ez már több kettőnél. Feljebb kell mennem. Irénkéhez mentem, Vargánéhoz, aki a miskolci református gimnáziumban egyfeltelem járt, jól ismertük egymást. Irénke pedagógus lett, és ekkor már a megyei tanács elnökhelyettese volt. Megértette panaszomat. Igen rövid idő alatt kialakítottak részemre egy olyan rendelőt, amilyenre vágytam. Jött is néhány gyerek, gyógyultak is. A gyerekek tömegét azonban hiába vártam. Nem adták ki a körlevelet a gyermekgyógyászoknak, hogy íme, megnyílt egy pszichológiai rendelés – magánpropagandát végezni pedig tilos volt.

Volt egy ifjú asszisztensnőm, őt taníttattam, majd pedig kapcsolat kerestem a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat helyi vezetőjével, és csoportdinamikai módszerű továbbképzéseket szerveztünk pedagógusok és gyermekgyógyászok részére. Nagyszerű csoportjaink voltak. Én is tanultam tőlük, ők is egymástól és tőlem. Ez azonban nem nyugtatott meg egzisztenciámat illetően. Megrázó volt számomra a hír, amely az egész városban megrendülést okozott: Irénke a nekem adott segítség után nem sokára – néhány hónap, talán egy év múlva – öngyilkos lett.

Állásvesztés, a legsúlyosabb csapás

Az évek eldöcögtek 1976-ig, ekkor kezdődött meg a munka az újonnan épült szép nagy „fehér házban” – a miskolci Gyermekegészségügyi Központban. Itt végre kaptam két szobát, azonban a vizsgáló a földszin-

ten volt, a játész az első emeleten. Fátal asszisztensnőmmel megszerveztük a játészszobái foglalkozásokat, én pedig a viszonylag kényelmes lépcsőn fel s alá jártam. Én lettem a „közlekedő” pszichológus, és ezen a furcsa helyzetén keresztül ismertek és szerettek meg a kórház dolgozóí. A különböző osztályokon dolgozó fiatal szakemberekkel, foglalkoztató terapeutaént dolgozó pedagógusokkal, gyógypedagógusokkal együtt működtünk, igazi közösséggé kovácsolódtunk, olyan igaz emberi kapcsolatok alakultak ki közöttünk, hogy „igazi kreatív foglalkoztató munkát sikerült végeznünk, és ez a kreatív milió hatással volt a kórház minden dolgozójára és a kis betegekre is” (egy munkatársunk leveléből). „Úgy éreztük magunkat ott, mint egy nagyon jó, nagy családban, soha nem tapasztaltam hasonló más munkahelyen” – írja régi logopédus munkatársunk. A gyerekek is jobban gyógyultak. A barátságos kórházi milió az orvosi munkának megfelelő háttérrel adott, a gyerekek alvászavarai, éjjeli bevizeléseí, tanulási nehézségeí, hasfájásai rendeződtek a „jóvá tevő” kórháznak és szívének, a pszichológiai rendelőben levő játészszobának a légkörében.

Közben a vizsgálószobám melletti szobában dolgozott a Kórház – utólag látva – pártmegbízottja. Neki mindig kínosan csukva volt az ajtaja. Gondolom, a nálam történt beszélgetésekre is kíváncsi volt. Úgy gondolom, hogy lehallgatója lehetett. A mi munkánkban állandóan hibát talált. Hiszen én nem lehettem kiváló dolgozó, bárki ismerte is el munkámat, mert egy háborús és népellenes, és csak kegyelemből szabadon levő bűnös felesége voltam.

Ezt természetesen tudta mindenki, aki a pártnak fontos volt. Így is viszonyultak hozzám.

Ekkor vezetőváltás történt a megyei pártbizottságon. Grósz Károly lett az első titkár. Egyik első tette az volt, hogy meglátogatta intézményünket. Már folyamatban volt igazgatónk egyetemi tanári kinevezése. Ezt meg is kapta, közben azonban történt valami.

Hívatott a főnök. Ezt már előzőleg is megtette, legutóbb emlékezetesen akkor, amikor kikérdezett a főorvosokról, hogy mit tudok róluk mondani, egy másik alkalommal pedig a főnövérekről érdeklődött. A főorvosokkal kapcsolatban azt mondtam neki, hogy számomra legszimpatikusabb az Ági, aki velem szemben ül az érte-

kezleteken, és mindig olyan csinosak a ruhái. Hasonló szinten beszélünk a főnövérekről is. Én őszinte voltam, mit is mondhattam volna, mindenkinek a munkáját nagyon becsültem. Utólag látom, hogy e miatt nem lehettem használható ember a párt részére. De megzavart akkor az, hogy a főnököm nem is volt párttag.

A „nagy látogatás” (Grósz látogatása) utáni beszélgetésünk viszont számomra már ijesztően kezdődött is, és még ennél is rosszabbul fejeződött be. A professzor leültetett, szembe magával, majd azonnal felállt, szinte felmagasodott elé.

– Kérem, azonnal adja át vezető pszichológusi beosztását Lolának (frissen, levelező úton végzett gyógypedagógus volt, és KISZ-titkár), és egyben arra kérem, hogy mint jó anya, támogassa őt vezető funkciója ellátásában.

– Hogyan gondolja? – kérdeztem. – Hiszen ő nem is pszichológus.

– *Tessék azonnal aláírni a lemondást Lola javára.*

Nem írtam alá. Elbúcsúztam, és még aznap megírtam egy levelet a miniszternek címezve, és főnökömnek adtam át, hogy továbbítsa. Kértem, hogy ne kelljen a rendeletekkel ellentétben pszichológus munkámat olyannak átadni, aki nem alkalmas annak elvégzésére.

Miniszteri válasz helyett két hét múlva, egy reggel felmondólevelet találtam az asztalomon. 1981. március 25-e volt, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe.

Ezek aztán szétszórták egész munkacsoportomat. Azóta sincs vezető pszichológus és pszichológiai munkacsoport a 400 ágyas, megyei szinten is dolgozó gyermekkórházban.

Később, néhány év múlva kérdeztem meg az intézetvezető főnövért, hogy mi volt a baj velünk? Hiszen többszörösen kitüntetett brigád voltunk. „*Az volt a baj, hogy nagyon szerettétek egymást, és munkátokban olyanok voltatok, mint a lengyel Szolidaritás*” – mondta. Valóban, a könnyen elsajátítható eszperantó nyelven keresztül kerestük a kapcsolatot a varsói Gyermekegészségügyi Központ dolgozóival. És valóban nagyon szerettük egymást, de a „szereget középpontjába” a gyerekeket állítottuk. Hogy ezt milyen módszerrel tettük, erről írta azonos című tanulmányát a megyei tanács által kiírt pályázatra az a fiatal óvónő munkatársunk, aki azóta szakmailag elismert pszichológus lett.

Újra munkában

Nekem a felmondás után a csodálatos „véletlen” segített, hogy megtaláljam önmagam, a szakmai munkát és a szeretetet is egy német munkacsoportban, ahova azóta is rendszeresen járok, és akiket azóta sok magyar kollegával is megismertettem (kérésre meghívták a magyar szakembereket). Itt, Münchenben, amikor a páciensekkel foglalkoztam, vagy a Házban járkáltam, boldogan fogtam meg a kis aranykeresztet, amelyet édesanyám hagyott rám, és amelyet itthon dugdosni kellett, mint ahogy tilos volt Isten nevét használni, a válásról beszélni, vagy például beírni a dokumentációba, hogy egy gyerek elsőáldozó volt. (Természetesen nem az orvosok tiltották meg ezt).

A német kórházban azt írhattam be a kórházi dokumentációba, amit jónak és fontosnak láttam. A diagnosztikában és a terápiás munkában egy lettem velük. Mindent megnyitottak előttem, mindent megadtak, amit tudtak. Jártam világgkongresszusaikra, tartottam előadásokat, írtam szakkikéket folyóiratukba, végül pedig elismertek a Német Pszichoanalitikus Akadémia tiszteletbeli tagjának. És én boldog tudtam lenni, szeretetüket élvezve.

Lassan nálunk is ébredtek a törvények. Férjemet a Legfelsőbb Bíróság teljes mértékben rehabilitálta, valamelyes kárpótlást is kaptunk. Közös történeteinket egyes mozzanatokban röviden összefoglalva, Párhuzamos életrajzok címmel benyújtottam a Történelmi Hivatal pályázatára. Férjem megírta dokumentumkönyvét (Püski ki is adta Szabad Nép címmel), majd a német állatorvosok segítségével lefordította németre, és amikor ezzel is készen lett, leült pihenni, és végleg elpihent. Elment, elszállt messzire, a nagy, a Végtelen Szeretembe.

A rendszerváltozás után újra megnyílt számomra a munka lehetősége. A Magyar Családterápiás Egyesület kiképző terapeutájaként kollegáimat taníthattam. Magyar szakkikkeim is megjelenhettek magyar szaklapokban.

Befejezésül: azt gondolom, hogy számomra így volt helyes és jó, semmiben sem vállalni közösséget a rendszerrel, annál inkább az emberekkel – és a gyerekekkel –, akik benne éltek. Nem a hittel érvelni, hanem megélni a reményt, és művelni a szeretet pszichológiáját – „hogy életük legyen, és minél több legyen”!

Körmendy Györgyike